

ETTEPANEKUD KOHALIKELE OMAVALITSUSTELE

Tasandus- ja toetusfondi 2021 LEA lisavahendite kasutamiseks

Lisavahendite jaotus KOViti: <https://www.rahendusministeerium.ee/et/kov/finantseerimine>

Lisaeelarvest toetatakse Rahandusministeeriumi kaudu kohalikke omavalitsusi täiendava 15 miljoni euroga, mis muuhulgas võimaldab toetada esmatasandi haavatavaid grupe kogukonnateenuste ja vaimse tervise abi pakkumisega ning laste ja perede toetamisega.

Järgnevalt on toodud ettepanekud ja praktilised näited, milliste tegevuste rahastamiseks võiks kohalikud omavalitsused mainitud ressursi kasutada.

LASTE JA PEREDE HEAOLU

Kevadise eriolukorra ajal KOVidelt kogutud andmed näitasid, et paljude KOVide hinnangul kasvas vaimse tervise probleemidega seoses abi vajavate inimeste hulk, sageli olid probleemid seotud pingestunud peresuhetega. Sotsiaalvaldkonna kriisinäitajate andmed ilmestavad ka seda, et probleemid muutusid ühelt poolt varjatumaks, ent teisalt süvenesid või võimendusid. Nt vähenes 2020a kevadel märgatavalt STARis registreeritud lastekaitsejuhtumite arv, samas kui lasteabitelefoni tehti rekordarv kõnesid (ligi ¼ võrra enam kui 2019a samal ajal). Kõnede sisu puudutab enamasti probleeme peresuhetes ja laste omavahelises suhtluses, vaimse tervise muresid, sh enesehävitusliku käitumisega seoses, vägivalda jms. Kevadisest kogemusest nähtus, et lastekaitse jt tugispetsialistide tegevus perede suunal peab olema proaktiivsem ning arvestada tuleb abivajajate sihtgrupi kasvuga.

Piirangutest tingitud elukorralduse muutused mõjutavad suurel määral just lastega peresid. Aprillis 2020 SOM tellimusel Turu-uuringute AS poolt läbi viidud küsitlus „Lapsevanemate töötamine ja perede toimetulek eriolukorras¹“ näitas, et kuni 10-aastaste laste vanematest u 30% ei saanud eriolukorra tõttu vajalikus mahus tööd teha, 40% olid pidanud laste eest hoolitsemise tõttu töö tegemise ümber korraldama ning ligi 30% kolme ja enamalapseliste perede lapsevanematest pidasid eriolukorrast tingitud elukorraldust pereliikmetele koormavaks ja/või stressirohkeks. Lapsevanemate toimetulekul on omakorda otsene mõju peres elavate laste vaimsele ja emotsionaalsele heaolule. See tähendab, et lapsevanemate töö- ja pereelu ühitamise võimalustele tuleb ka KOV tasandil enam tähelepanu pöörata, tagades nt ajutised hoiuvõimalused või pere tugiisikuteenuse.

Uuringus², milles osales 81 Eesti lastekaitsetöötajat, leiti, et kõige enam vajasisid lapsevanemad tuge e-õppega seotud küsimustes ning töö- ja pereelu ühildamises. Näiteks toodi välja, et osadel vanematel puuduvad digitaalsed teadmised ja oskused, kuidas oma lapsi e-õppetöös toetada. Siinkohal on üheks võimalikuks lahenduseks näiteks algklassilastele väikeste hoidude või pikapäevarühmade korraldamine, et lapsed saaksid õppetöös osalemiseks vajalikku tuge ja suunamist. Probleemidena toodi kõige enam välja varjatud vägivalda, vaimse tervise probleeme ja alkoholi kuritarvitamist. Uurijad leiavad, et kohalikel omavalitsustel peab olema kriisi ajal hädaolukordadele reageerimise süsteem, et tagada abi

¹ https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Uudised_pressiinfo/koroona_lapsevanemad_aprill2020.pdf

² <https://www.tai.ee/et/valjaanded/ajakiri-sotsiaaltoe/sotsiaaltoeoe-2020-3/lastekaitsetoeoe-covid-19-pandeemia-ajal-eestis>

neile, kes seda vajavad kõige enam. Uuringus tuuakse välja, et lastekaitsetöötajad on eesliinitöötajad, mistõttu vajavad nad omakorda toetust, et saaksid tagada abivajavate laste ja perede heaolu, sh tehakse ettepanek täita lisatööjõu vajadus sotsiaaltöö üliõpilastega.

Näiteid tegevustest, mida kohalikud omavalitsused võiksid rahastada:

- Last ja tema perekonda toetavate abimeetmete (psühholoogiline nõustamine, pereteraapia, perelepitus) mahu ja kättesaadavuse suurendamine.
- Kogukondlikul tasandil vanemlust toetavate programmide või koolituste pakkumine.
- Koolikiusamise ennetamiseks tõhusate programmide pakkumine ning koolide innustamine selliste programmidega liituma.
- Abivajavaid peresid toetava tugiisiku palkamine.
- Asendushooldusteenusel või eeskostel viibivate lastele ja sealt lahkuvatele noortele vaimse tervise teenuste osutamise toetamine (psühholoogiline abi, psühhoteraapia vm).
- Täiendava tööjõu palkamine, et laste ja perede abistamine toimuks ka siis, kui lastekaitsetöötaja on haigestunud või kriisist tulenevate lisatööülesannete tõttu on märgatavalt vähenenud suutlikkus abivajavaid lapsi ja peresid toetada.
- Majutuse tagamine nendele perevägivalla toimepanijatele (sh COVID-19 positiivsed), kelle suhtes politsei on rakendanud kodus viibimise piiranguid ja kellel puudub alternatiivne majutusvõimalus näiteks tuttavate juures.
- Proaktiivsete lahenduste leidmine lähisuhtevägivalla ohvrite tuvastamiseks ja abistamiseks arvestades sotsiaalse isolatsiooni olukorda ning vägivalla varjatust.

HOOLDUSKOORMUSEGA INIMESTE TOIMETULEKU TOETAMINE

Eesti Puuetega Inimeste Koja uuring „Puudega inimeste toimetulek kriisiajal“³ tõi välja, et eriti kriitiline on olukord peredes, kus puudega laps või täisealine pereliige vajab 24/7 hooldust ja järelevalvet ning kus enne eriolukorda oli koormus jagatud pere, haridus- ja sotsiaalsüsteemi vahel. Vastustes nimetati korduvalt täisealiste pereliikmete suurenenud koormusest tekkinud terviseprobleeme, tuues peamiselt välja vaimse tervise probleeme. Kohalike omavalitsuste suunalt tajuti vähest tuge ja huvi, oodati rohkem omavalitsusepoolset ennetavat kontakti, nii harjumuspärase kui kriisiaegsete teenuste ja toetuste proaktiivset pakkumist.

Täna on suur hulk hoolduskoormusega inimesi, kes kohaliku omavalitsuse vaatevälja ei jõua, sest ei kvalifitseeru kohaliku omavalitsuse seatud tingimuste järgi hooldajateks, ent vajavad nõustamist või muud abi, mis neid hooldaja rollis toetaks, soodustaks nende tööhõives osalemist ja võimaldaks paremini ühitada töö-, pereelu ja hooldamist jms. Sealjuures ei tohi tähelepanuta jätta ka kohaliku omavalitsuse poolt hooldajaks määratud inimesi, kes võivad samuti vajada tuge hooldamise ja isikliku elu ühitamisel.

Näiteid tegevustest, mida kohalikud omavalitsused võiksid rahastada:

- Hoolduskoormust leevendavate teenuste mahu ja kättesaadavuse (nt päevahoiuteenus, intervallhooldusteenus, koduteenus jms) suurendamine.
- Hoolduskoormusega inimestele nende toimetulekut toetavat abi (nt tugigrupid, kogemusnõustamine, praktiline nõu hooldusvõtete teostamisel, psühholoogiline abi, rahaline tugi jms) pakkumine.

³ <https://www.epikoda.ee/media/pages/uleslaaditud-failid/136826268-1600012939/epikoja-miniuringu-kokkuvote-september-2020.pdf>

OHVRIABI, PSÜHHOSOTSIAALNE ABI JA VAIMSE TERVISE TOETAMINE

COVID-19 pandeemia otsesed ja kaudsed psühholoogilised ning sotsiaalsed mõjud on ulatuslikud, seega võivad mõjutada inimeste psühhosotsiaalset heaolu ja vaimset tervist ka tulevikus. Kuigi suurem osa elanikkonnast kohaneb muutustega, on kasvanud riskid ärevuse tekkeks, vähenenud on stressiga toimetulekuvõime ning uuringud näitavad, et elanikkonna seas on kasvanud ärevuse, depressiooni ja vaimse kurnatuse sümptomid. Olemasolevad tõendid lubavad oletada, et pandeemia ja selle piirangud mõjutavad ebaproportsionaalselt kõige haavatavamaid (üksinda elavad inimesed, erivajadustega inimesed, töötud ja majanduslike raskustega inimesed, vaimse tervise probleemidega inimesed). Erilist tähelepanu tuleb pöörata noortele, kelle vaimne tervis on kriisis kõige rohkem halvenenud võrreldes teiste eagruppidega.

Näiteid tegevustest, mida kohalikud omavalitsused võiksid rahastada:

- Meetmete loomine, mis vähendavad inimeste üksinduse riski ja suurendavad kuuluvustunnet, mis on suitsiidide, enesevigastamise ja emotsionaalsete raskuste tekkimise kaitsetegurid. Näiteks noortele suunatud meetmed sotsiaalse suhtluse tugevdamiseks (noorte vestlusringid, tugigrupid, turvalised vaba aja veetmise võimalused).
- Noorte vaimse tervise toetamiseks luua võimalused kooli tugispetsialistide ressursile ligipääsuks ning pakkuda lisavõimalusi psühholoogilise abi parema kättesaadavuse tagamiseks.
- Vähendamaks vaimse tervise probleemidega seotud häbimärgistamist ja diskrimineerimist, pakkuda elanikele elukaareüleselt teaduspõhist infot vaimse tervise, enesehoiu oskuste ja abisaamise võimaluste kohta.
- Eesliinitöötajatele (hooldustöötajad, sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad, tugiisikud, vabatahtlikud, päevakeskuste ja kultuurimajade juhid, jmt) põhiliste psühholoogilise toe põhimõtete ja vaimse tervise esmaabi õpetamine ning suuniste andmine, kuidas suunata inimesi abi juurde, kui nad seda vajavad. Kohalikel omavalitsustel on võimalus teha siin koostööd Sotsiaalkindlustusameti Ohvriabi ja ennetusteenuste osakonnaga, kelle ülesandeks on psühhosotsiaalse kriisiabi korraldus riiklikult.

VANEMAEALISTE SOTSIAALSE KAASATUSE SUURENDAMINE JA MAJANDUSLIKES TOIMETULEKURAKSUSTES INIMESTE TOETAMINE

Kriis on oluliselt mõjutanud vanemaealisi inimesi ja kitsendanud nende võimalusi sotsiaalseks suhtluseks ja ühiskonna elus osalemiseks.

Paljud pered on COVID-19 kriisis kaotanud töö või neil on vähenenud töökoormus, mis on kaasa toonud puuduva või vähenenud sissetuleku. Toimetulekutoetuse saajate arv on kasvanud alates 2020. aasta II poolaastast. Kokkuvõttes ilmnevad kriisi mõjud toimetulekutoetuse saamisele viiteajaga ning pikemaajalisemalt. Majandusliku toimetulekuraskustega inimestele on vajalik pakkuda tuge, kuidas tekkinud olukorras hakkama saada. Oluline on tagada erinevate nõustamisteenuste, sh võlanõustamisteenuse kättesaadavus, et leida lahendust tekkinud olukorrale või ennetavalt ära hoida võlgade tekkimist.

Näited tegevustest, mida kohalikud omavalitsused võiksid rahastada:

- Kogukonnateenuste ja inimeselt-inimesele lahenduste pakkumine, mis aitavad ennetada vanemaealiste üksindust ja toetavad sotsiaalset kaasatust, sh vabatahtlike kaasamine nt

seltsi ja lihtsama abi pakkumiseks, turvaliste sotsiaalse suhtluse võimaluste toetamine jms.

- Majanduslike toimetulekuraskustega inimestele erinevate nõustamisteenuste pakkumine, mis parandavad inimeste toimetulekuoskusi (majandus- või toimetulekuõpe, finantskirjaoskuse parandamine), sh võlanõustamisteenust.
- Koostöö võimendamine erasektoriga ja kohaliku toidupanga ning teiste heategevusorganisatsioonidega (Lasterikaste Perede Liit jt) toiduannetuste kogumiseks ja abivajajate toetamiseks (võimalus aidata transpordivahendi jms).

PSÜHHOSOTSIAALNE ABI TÖÖTAJATELE JA JUHTIDELE

Sotsiaalvaldkonna töötajad on samuti eesliinitöötajad, kes vajavad omakorda toetust kohaliku omavalitsuse üksuselt, et nad jätkuvalt jõuaksid märgata abivajavaid ja neid abistada. Inimesed saavad üldjuhul psühhosotsiaalset tuge enda lähedastelt, kuid kriisisituatsioonis võivad spetsialistid vajada isiklikku superviseeritud tuge.

Näide tegevustest, mida kohalikud omavalitsused võiksid rahastada:

- Tasuta psühhosotsiaalse abi tagamine kõigile kohaliku omavalitsuse töötajatele ja juhtidele, kes tegelevad COVID-19 viirusega.

Lisaks soovime meelde tuletada vajadust analüüsida ja arvestada ka kriisi leevendamise meetmete planeerimisel naiste ja meeste erinevat olukorda ja vajadusi ning meetmete soolist mõju. Näiteks arvestada naiste väiksema majandusliku kindlustatusega. Enamik üksikvanemaid on naised, peamistes valdkondades, mis kriisis pidid koondama (nt turism) töötavad naised. Lisaks on COVID-19 kriisi eesliinitöötajad valdavalt naised ning nende töökoormus ja vaimne tervis on suure pingel all, mistõttu selline negatiivne mõju võib omakorda kaasa tuua nende perede suurema abivajaduse.

TOETAVAD JUHENDID JA KONTAKTID:

- [Erinevad soovitusel, töölehed ja videod lapsevanemate toetamiseks](#)
- [Juhend distantsõppe korraldamiseks üldhariduskoolidele](#)
- [Juhised kohalikele omavalitsustele lasteaedade ja -hoidude töö korraldamiseks](#)
- [SKA lastekaitseosakonna kontaktid](#)
- [Lasteabitelefoni 116 111](#)
- [Dementsuse Kompetentsikeskus](#)
- [Soovitused vaimse tervise toetamiseks koroonakriisi ajal -
<https://www.kriis.ee/et/vaimne-tervis-koroonakriisi-ajal>](#)
- [SKA ohvriabiosakonna kontaktid](#)
- [Ohvriabi telefon 116 006](#)
- [Hingehoid 116123](#)
- Üle 27-aastased täiskasvanutel on võimalik saada veebipõhist tasuta nõustamist <https://registratuur.peaasi.ee/kriisi>
- Noored vanuses 16-26 saavad videosalil teel tasuta nõustamist MTÜ Peaasjad asjatundlikelt spetsialistidelt. Nõustamisele saab registreerida siin: <https://peaasi.ee/kysi-noustajalt/>
- [Rajaleidja e-nõustamine](#)
- [Tarkvanem](#)
- [KiVa Programm](#)

12. aprill 2020
Sotsiaalministeerium

- [VEPA Programm](#)
- [Vanemlusprogramm „Imelised aastad“](#)
- [Vabatahtliku seltsilise käsiraamat](#)